

POLSKA FILOZOFIA
CHRZEŚCIJAŃSKA
XX WIEKU

Tadeusz Ślipko

Ewa Podrez
Andrzej Kobyliński
Piotr Duchliński
Karolina Rozmarynowska

Wydawnictwo Naukowe
Akademii Ignatianum w Krakowie

Kraków 2019

© Copyright by Akademia Ignatianum w Krakowie, 2019

Teksty Tadeusza Ślipki SJ:

© Copyright by Wydawnictwo WAM (s. 109–176)

© Copyright by Wydawnictwo Petrus (s. 177–195)

Publikacja finansowana w ramach programu

Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyzszego pod nazwą

„Pomniki polskiej myśli filozoficznej, teologicznej i społecznej XX i XXI wieku”

w latach 2016–2020, nr projektu 0033/FIL/2016/90

Redaktor naukowy tomu

Ewa Podrez

Recenzenci

Piotr Aszyk SJ

Jacek Jaśtał

Redaktor prowadzący

Roman Małecki

Redakcja i korekta

Anna Zaremba

Skład i łamanie

Lesław Sławiński

Projekt okładki i stron tytułowych

PHOTO DESIGN – Lesław Sławiński

ISBN 978-83-7614-434-4

Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie

ul. Kopernika 26 • 31–501 Kraków

tel. 12 39 99 620

wydawnictwo@ignatianum.edu.pl

<http://wydawnictwo.ignatianum.edu.pl>

Spis treści

I. TADEUSZ ŚLIPKO SJ – OSOBA I DZIEŁO

1. ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA	9
2. CHARAKTERYSTYKA EPOKI	15
2.1. BOŻE IGRZYSKO	16
2.2. KOMUNIZM I NARODOWY SOCJALIZM	19
2.3. REWOLUCJA „SOLIDARNOŚCI” I UPADEK MURU BERLIŃSKIEGO	22
3. KONCEPCJA FILOZOFII	27
3.1. POGLĄDY METAFILOZOFICZNE	27
3.2. POGLĄDY METAETYCZNE	30
4. ETYKA CHRZEŚCIJAŃSKA. PRÓBA ANALIZY SYSTEMOWEJ	37
4.1. ETYKA OGÓLNA	38
4.2. ETYKA SZCZEGÓŁOWA	50
4.3. BIOETYKA	64
5. DYSKUSJE I POLEMIKI PROWADZONE W ŚRODOWISKU FILOZOFII POLSKIEJ	75
5.1. FILOZOFIA W POLSCE W LATACH 1945–1989	76
5.2. TEORIA WARTOŚCI MORALNYCH	79
5.3. DIALOG Z FILOZOFIĄ MARKSISTOWSKĄ	81
6. ODDZIAŁYWANIE NA ŚRODOWISKO KRAJOWE I ZAGRANICZNE	85
7. SŁOWNIK POJĘĆ	93

II. TADEUSZ ŚLIPKO SJ – TEKSTY WYBRANE

ETYKA CHRZEŚCIJAŃSKA: CZYM JEST, JEJ POTRZEBA I ZADANIA T. Ślipko, <i>Zarys etyki ogólnej</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 19–56	109
UŚCIŚLENIE TERMINU „ETYKA SZCZEGÓŁOWA” T. Ślipko, <i>Zarys etyki szczegółowej</i> , t. 1, <i>Etyka osobowa</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2005, s. 20–27	129
ZAGADNIENIE ZASADY KONSTITUTYWNEJ OBIEKTYWNYCH I ABSOLUTNYCH WARTOŚCI MORALNYCH T. Ślipko, <i>Zarys etyki ogólnej</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 225–231	135
AKSJOLOGICZNY STATUS UPRAWNIENI I OBOWIĄZKÓW WZGLĘDEM SIEBIE T. Ślipko, <i>Zarys etyki szczegółowej</i> , t. 1, <i>Etyka osobowa</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2005, s. 78–80	141
OBOWIĄZEK SZANOWANIA ŻYCIA LUDZKIEGO A DOPUSZCZALNOŚĆ ZABICIA CZŁOWIEKA WE WŁASNEJ OBRONIE T. Ślipko, <i>Zarys etyki szczegółowej</i> , t. 1, <i>Etyka osobowa</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2005, s. 227–237	145
GENEZA, FILOZOFICZNY OPIS, ISTOTA I CEL SPOŁECZNOŚCI T. Ślipko, <i>Zarys etyki szczegółowej</i> , t. 2, <i>Etyka społeczna</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2005, s. 102–113	159
NAJOGÓLNIJSZE ZASADY STRUKTURY SPOŁECZNOŚCI ZŁOŻONEJ T. Ślipko, <i>Zarys etyki szczegółowej</i> , t. 2, <i>Etyka społeczna</i> , Wydawnictwo WAM, Kraków 2005, s. 114–118	171
BIOETYKA – POJĘCIE I PROBLEMATYKA T. Ślipko, <i>Bioetyka. Najważniejsze problemy</i> , Wydawnictwo Petrus, Kraków 2009, s. 11–21	177
PRAKTYKA „MACIERZYŃSTWA ZASTĘPCZEGO” T. Ślipko, <i>Bioetyka. Najważniejsze problemy</i> , Wydawnictwo Petrus, Kraków 2009, s. 193–195	187
EUTANAZJA A PRAWO CZŁOWIEKA DO „GODNEGO ŻYCIA” I „GODNEJ ŚMIERCI” T. Ślipko, <i>Bioetyka. Najważniejsze problemy</i> , Wydawnictwo Petrus, Kraków 2009, s. 322–329	189
BIBLIOGRAFIA	197

I.

TADEUSZ ŚLIPKO SJ
– OSOBA I DZIEŁO

ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

W ostatnich latach życia ksiądz profesor Tadeusz Ślipko SJ wracał w swoich wspomnieniach do Lwowa, ze wzruszeniem recytując długi poemat o stracie miasta matki. Te najprostsze i najbardziej zakorzenione symbole: rodzinny dom, matka, miasto otwierały i zamykały wszystkie okresy jego długiego życia jako studenta, zakonnika, nauczyciela, uczonego, badacza. Otwierały przed młodym chłopakiem nowy świat i jednocześnie zamykały za nim lwowską bramę. Nigdy już profesor do swojego miasta nie wrócił, zachowując je w pamięci, wierszach, anegdocie.

Ksiądz profesor Tadeusz Ślipko urodził się 18 stycznia 1918 roku w Stratynie, w dawnym powiecie Rohatyn. Jego ojciec Jan Ślipko był komendantem miejscowej policji, a matka, którą wspominał jako niezwykle dzielną kobietę, zajmowała się wychowywaniem dzieci. W 1923 roku, po nagłej śmierci ojca, przeprowadził się wraz z matką i siostrami Janiną i Marią do Gródka Jagiellońskiego, skąd pochodzili jego rodzice. Tam uczęszczał do szkoły podstawowej i Gimnazjum Humanistycznego im. Króla Władysława Jagiełły. W tym czasie w Gródku żyli nie tylko Polacy, ale również Ukraińcy i Żydzi, a wielu mieszkańców miało niemieckie, austriackie lub węgierskie pochodzenie. Dorastał więc, jak sam wspominał, w „wielonarodowościowym, wielokulturowym i wieloreligijnym środowisku”¹.

¹ *Wspomnienia kresowe. Z Tadeuszem Ślipko SJ, filozofem i etykiem, rozmawia Józef Augustyn SJ, „Życie Duchowe” 62 (2010), <http://www.zycie-duchowe.pl/art-8584.wspomnienia-kresowe.htm> (dostęp: 23.11.2017).*

W 1936 roku zdał maturę i rok później rozpoczął studia geologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Jednak szybko okazało się, że to nie był dobry wybór i w 1938 roku przeniósł się na Wydział Humanistyczny, obierając za przedmiot studiów filologię polską i historię. Studiował pod kierunkiem prof. Juliusza Kleinera oraz prof. Witolda Taszyckiego. Uczęszczał także na wykłady z filozofii do prof. Romana Ingardena i prof. Kazimierza Ajdukiewicza.

Studia przerwał wybuch wojny. „Załamano mi się cały mój świat – wspominał ksiądz profesor. – To był dla mnie koniec. Chciałem znaleźć się w innym świecie, poza tym, co się wokoło mnie działo. Wtedy wyobrażałem sobie, że takim miejscem na uboczu jest [...] klasztor”².

12 października 1939 roku został przyjęty przez Włodzimierza Konopkę SJ do nowicjatu w Starej Wsi, gdzie skierowali go jezuici z kościoła św. Barbary w Krakowie. Ten moment wspominał ksiądz Ślipko jako przełomowy w swoim życiu. Duży wpływ na jego formację zakonną wywarł wówczas Jan Bratek SJ, którego zapamiętał jako „naprawdę uduchowionego człowieka”. Po dwóch latach nowicjatu podjął trzyletnie studia na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego, przeniesionym wskutek wojny do Nowego Sącza. Nauczycielem, który w tym czasie w szczególny sposób wpłynął na edukację księdza Ślipki, był ks. Władysław Markucki SJ. Miał on, jak wspominał Profesor, niezwykłą umiejętność precyzyjnego ujmowania tego, co istotne. W latach 1944–1948 ksiądz Ślipko studiował na Wydziale Teologicznym Bobolanum, gdzie uzyskał stopień licencjata w zakresie teologii i filozofii. 29 czerwca 1947 roku w bazylice Matki Boskiej w Starej Wsi przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Franciszka Bardy. Uroczystą profesję zakonną złożył 10 lat później – 2 lutego 1957 roku w Krakowie.

W 1948 roku, w ramach powojennego odbudowywania Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, został oddelegowany do pracy dydaktycznej. Miał wykładać etykę społeczną na Wydziale Filozoficznym. „Zdawałem sobie sprawę, że by robić to naprawdę solidnie, muszę skończyć studia w tym kierunku” – wspominał po latach. Podjął więc naukę na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Zaliczono mu wcześniejsze studia teologiczne, więc aby rozpocząć studia doktoranckie, musiał tylko napisać i obronić pracę

² Tamże.

magisterską. Przygotował pracę na temat prawa do obrony społeczeństwa przed samowolą tyrana na podstawie pism Franciszka Suáreza SJ i uzyskał tytuł magistra teologii w zakresie etyki społecznej. Na tym samym wydziale, w 1952 roku, na podstawie rozprawy pt. *Zasada pomocniczości* uzyskał stopień doktora teologii. Formalnym promotorem pracy został ks. prof. Władysław Wicher, ale faktycznym opiekunem był ks. dr Jan Piwowarczyk, założyciel i redaktor naczelny „Tygodnika Powszechnego”. Wspomniana praca nie została wydana, ponieważ cenzura państwowa nie zgodziła się na jej publikację.

W tym samym czasie studiował także socjologię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wybór tego kierunku był podyktowany chęcią rozszerzenia i pogłębienia badań filozoficznych. Jak niejednokrotnie podkreślał ksiądz Ślipko, rzetelnie uprawiana filozofia potrzebuje wsparcia nauk szczegółowych, przede wszystkim socjologii i psychologii. Wspomniane studia ukończył w 1952 roku obroną pracy magisterskiej pt. *Rozwój narzędzi rolniczych i ich wpływ na świadomość społeczną mieszkańców małopolskiej wsi Gólcowa*. Promotorem pracy był prof. Kazimierz Dobrowolski. Wracając do okresu studiów, ksiądz Ślipko wspominał, że „warunki studiowania w Polsce powojennej nie były najlepsze. W salach wykładowych nie mieliśmy nawet krzesel. Siedzieliśmy na rozłożonych deskach”³ – opowiadał.

W czasie studiów kontynuował pracę dydaktyczną. Oprócz zajęć z etyki społecznej, od 1953 roku prowadził także wykłady z etyki ogólnej i szczegółowej. W tym okresie wykładał etykę również w wyższych seminariach duchowych ojców paulinów i franciszkanów. W latach 1957–1963 pełnił na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego funkcję dziekana. W 1963 roku rozpoczął pracę dydaktyczną na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie (obecnie Uniwersytet Papieski Jana Pawła II) i pracował tam do 1988 roku.

W 1965 roku został zatrudniony na stanowisku adiunkta w katedrze etyki na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Na tym wydziale w roku 1967 habilitował się na podstawie rozprawy pt. *Zagadnienie godziwej obrony sekretu*. Jej recenzentami byli ks. prof. Stanisław Olejnik, ks. prof. Władysław Poplatek oraz prof. Władysław Strzeszewski. Tuż po habilitacji otrzymał nominację na

³ Tamże.

docenta i kierownika katedry etyki. W 1973 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1982 roku został profesorem zwyczajnym. Pracując na ATK, łączył pracę dydaktyczną z obowiązkami kierownika katedry, funkcją prodziekana, a w latach 1977–1981 funkcją dziekana Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. We wrześniu 1988 roku przeszedł na emeryturę, kontynuując jednak działalność naukową. Nadal publikował, brał udział m.in. w zebraniach grona dyskusyjnego „Myśl dla Polski”, był zapraszany na Politechnikę Śląską na spotkania na temat etycznych i społecznych problemów w ekologii.

Pod jego kierunkiem przygotowano 40 prac magisterskich oraz 4 rozprawy doktorskie. Napisał ponad 20 recenzji doktorskich, 3 habilitacyjne oraz 10-krotnie oceniał dorobek naukowy osób ubiegających się o tytuł profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego.

Ksiądz profesor Ślipko jest autorem 13 książek i ponad 200 artykułów, rozpraw i recenzji. Do najważniejszych dzieł Profesora należą: *Zagadnienie godziwej obrony sekretu* (Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1968) [wznow. pt. *Godziwa obrona sekretu: zagadnienia*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2009], *Etyczny problem samobójstwa* (Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1970) [wznow. Wydawnictwo Petrus, Kraków 2008], *Etos chrześcijański: Zarys etyki ogólnej* (Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1974) [wyd. 2. zmienione i rozszerzone pt. *Zarys etyki ogólnej* (WAM, Kraków 1984); wyd. 3. poszerzone (WAM, Kraków 2002); wyd. 4. (WAM, Kraków 2004), wyd. 5. (WAM, Kraków 2009)], *Życie i płeć człowieka: Przedmażeńską etyka seksualna. Etyczny problem samobójstwa* (Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1978), *Zarys etyki szczegółowej*, t. 1: *Etyka osobowa*, t. 2: *Etyka społeczna* (WAM, Kraków 1982) [wyd. 2. poszerzone (WAM, Kraków 2005)], *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki* (Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1988) [wyd. 2. poszerzone (WAM, Kraków 1994)], *Za czy przeciw życiu? Pokłosie dyskusji (Problem aborcji)* (Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Augustinum, Kraków–Warszawa 1992), *Rozdroża ekologii* (WAM, Kraków 1999) [współautor: A. Zwoliński; T. Ślipko jest autorem cz. 1 pt. *Ekologiczna doktryna Kościoła*], *Kara śmierci z teologicznego i filozoficznego punktu widzenia* (Wydawnictwo WAM, Kraków 2000) [wznow. WAM, Kraków 2002], *9 dylematów etycznych* (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2009), *Aborcja. Spojrzenie filozoficzne, teologiczne, historyczne i prawne* (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010) [współautorzy: M. Starowieyski, A. Muszała], *Historia etyki w zarysie* (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010), *Spacerem*

po etyce (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010), *Kara śmierci. Za czy przeciw* (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2010), *Bioetyka. Najważniejsze problemy* (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2012), *Przedmałżeńska etyka seksualna* (Wydawnictwo Petrus, Kraków 2012).

O autorytecie, jakim cieszył się w środowisku naukowym, świadczy odznaczenie go w 1973 roku Złotym Krzyżem Zasługi oraz w 1979 roku Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Otrzymał również w 1987 roku tytuł Zasłużonego Nauczyciela Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Warto też wspomnieć, że podczas XX Targów Wydawców Katolickich w Warszawie został uhonorowany Nagrodą Główną FENIKS 2014. Kapituła doceniła „imponujący dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny, zwłaszcza w czasach wymagających podtrzymywania kruchego kompromisu między władzami Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie a przedstawicielami PRL-u; opracowanie na nowo koncepcji etyki chrześcijańskiej, nawiązującej do osiągnięć tomizmu, personalizmu i metod racjonalnych oraz rzetelność, sumiennność, skromność oraz życzliwość w relacjach międzyludzkich i w pracy badawczej”⁴.

Powszechnie Ślipko jest uważany za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli etyki o orientacji tomistycznej. W swojej pracy naukowej podjął badania nad systemowym ujęciem etyki chrześcijańskiej, których owocem są trzy obszernie prace: *Zarys etyki ogólnej* oraz dwa tomy *Zarysu etyki szczegółowej: Etyka osobowa i Etyka społeczna*. Ich oryginalność polega na tym, że podstawowy wykład z etyki tomistycznej został w nich metodologicznie zmodyfikowany i tematycznie rozszerzony. Niewątpliwą zasługą profesora Ślipki jest to, że w swojej etyce poszukiwał związków między sposobem doświadczenia moralności a jego teoretycznym ujęciem. W tym celu odwoływał się do podstawowych faktów moralnych, które Jego zdaniem obejmują: dążenie do celu, świadome przeżycie wartości, powinności oraz aktów sumienia. Pozostając wiernym tradycyjnym źródłom etyki tomistycznej, Ślipko poddał ją oryginalnej modyfikacji i reinterpretacji ze względu na aktualny rozwój sytuacji społeczno-politycznej oraz rozwój nauk szczegółowych. Rozstrzygnięcia, które są przedmiotem badań w ramach uprawianej przez Ślipkę etyki chrześcijańskiej, mają swoje ostateczne uzasadnienie w absolutnym i obiektywnym porządku moralnym. Jego etyka ma więc charakter teistyczny, spirytualistyczny

⁴ Nagroda FENIKS 2014 dla ks. prof. Tadeusza Ślipki, <https://wfch.uksw.edu.pl/node/1072> (dostęp: 23.11.2017).

i personalistyczny, a jednocześnie pozostaje w związku z doświadczeniem moralnym.

Obok pracy nad systemowym ujęciem etyki chrześcijańskiej zajmował się szczegółową problematyką moralną. Jest autorem oryginalnych rozstrzygnięć w kwestii moralnego uzasadnienia obrony sekretu. Ponadto zanalizował pod względem etycznym problem kary śmierci i samobójstwa, a także opracował etykę seksualną oraz w ostatnim okresie swojej działalności naukowej – bioetykę, w tym etykę środowiska naturalnego.

Trzeci obszar badań obejmował dyskusję z poglądami filozofów marksistowskich. Ze względu na aktualną sytuację społeczno-polityczną ksiądz Ślipko badał i analizował marksistowskie koncepcje moralności. Tej problematyce poświęcił monografię pt. *Marksistowska doktryna moralności*, która z uwagi na panującą cenzurę państwową nie ukazała się drukiem.

Ksiądz profesor Tadeusz Ślipko zmarł 1 maja 2015 roku w wieku 97 lat, pozostając nauczycielem i wychowawcą kilku pokoleń etyków i teologów⁵.

⁵ E. Podrez, *Ksiądz Profesor Tadeusz Ślipko – życie i działalność*, „Studia Philosophiae Christianae” 40, nr 1 (2004), s. 11–23; J. Koszteyn, *In memoriam Tadeusz Ślipko SJ (1918–2015)*, „Rocznik Filozoficzny Ignatianum” 21, nr 1 (2015), s. 93–97; J. Bremer, *Ks. Prof. dr hab. Tadeusz Tomasz Ślipko SJ*, w: *Życie etyczne – życie etyką. Prace dedykowane Ks. Prof. Tadeuszowi Ślipko SJ z okazji 90-lecia urodzin*, red. R. Janusz, Kraków 2009, s. 9–15; *Wywiad przeprowadzony z ks. prof. Tadeuszem Ślipko w dniu 19.12.2011 roku przez studentów IFiS*, (rozmawiają: K. Sawczak, M. Farganus, P. Duchliński), <http://www.pte.hekko.pl/wywiady> (dostęp: 28.11.2017).